

СТРАТЕГІЯ, ЗМІСТ ТА НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ З ВИЩОЮ ТЕХНІЧНОЮ ОСВІТОЮ

<https://doi.org/10.31649/1997-9266-2020-149-2-110-119>

УДК 37.015:338.482:81'243(045)

М. Г. Прадівляний¹
Н. Д. Бондар²

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

¹Вінницький національний технічний університет;

²Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

Узагальнено практичний досвід підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі та менеджменту, а також на основі аналізу літератури з педагогіки й психології зроблено висновок про те, що сформованість ключових компетентностей майбутніх фахівців є якісним індикатором високого рівня розвитку кожної сфери життєдіяльності.

Ключові компетентності майбутнього фахівця-менеджера чи фахівця туристичної галузі є визначальними в таких сферах: планування (визначення мети, конкретизація завдань, планування дій і попередній облік ресурсів); управління підлеглими (формування організаційної структури, визначення функцій кожного, організація системи самоконтролю); здійснення контролю (моніторинг діяльності, виявлення проблем та їх розв'язання); розвиток компетентностей персоналу та його мотивація до успіху.

Визначено педагогічні умови формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів та фахівців сфери туризму (формування позитивної мотивації студентів щодо вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту; використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів; забезпечення проблемного і творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів; розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор) та обґрунтовано ефективність їхнього застосування у навчальному процесі.

Проводиться аналіз значення вивчення гуманітарних дисциплін для фахівців вищезгаданих галузей. Описується дослідно-експериментальна перевірка методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей.

Ключові слова: ключові компетентності, педагогічні умови, професійна підготовка, туристична галузь, менеджмент, гуманітарні дисципліни, дослідно-експериментальна перевірка, позитивна мотивація, іноземні мови.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій

Брак ефективного менеджменту та недосконалий розвиток туристичної індустрії вимагають дослідження та постійного удосконалення тих видів професійної діяльності, що безпосередньо забезпечують успішне функціонування та розвиток кожної окремої організаційної ланки галузі. Ефективність туристичного менеджменту залежить від комплексу досконалих знань, засвоєння яких дозволяє досягти відповідної якості управління. Вивчення менеджменту гарантуватиме отримання теоретичних знань та практичних навичок для прийняття управлінських, організаційних тощо рішень. В свою чергу, туристична освіта в Україні є відносно новим сегментом освітнього простору зі значним потенціалом, оскільки сучасний вітчизняний ринок туристичних послуг

розмаїтій за змістовим наповненням, формами вираження та способами реалізації. Популярними та перспективними видами туризму є: спортивний, сільський, зелений, лікувальний, етнотуризм, пригодницький, релігійний тощо. Туристична привабливість українських регіонів зумовлює потребу в підготовці компетентних фахівців сфери туризму, здатних ефективно використовувати регіональний туристично-рекреаційний потенціал, визначати попит і формувати ринок указаних послуг; вирішувати проблеми територіальної організації та планувати розвиток інфраструктури; розробляти й реалізовувати туристичний продукт.

Звідси, одним з важливих завдань є якісна підготовка фахівців для вищезгаданих галузей, які матимуть сформовані на належному рівні ключові компетентності, здатні до постійного поповнення й оновлення знань, досконало володіють іноземними мовами на рівні, достатньому для здійснення якісного професійного спілкування.

Підготовка фахівців туристичної та управлінської сфери є важливою складовою сучасної системи вищої професійної освіти, концептуальні положення якої висвітлені в Конституції України, в законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про туризм», Національній доктрині розвитку освіти, Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року (2017 р.), Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» тощо [2, с. 7].

Аналіз існуючих досліджень у цьому напрямку засвідчив, що сформованість ключових компетентностей фахівця на високому рівні стає показником сучасного рівня розвитку кожної сфери життєдіяльності. У науково-педагогічній літературі дослідженням проблеми теоретичних і методичних засад професійної підготовки фахівців сфери туризму займалися М. Галицька [4], Ю. Земліна [6], В. Лозовецька [8], В. Федорченко [11], Н. Хмілярчук [13]. Організацію навчально-виховного процесу в закладах туристичного спрямування досліджували В. Квартальнов [7], О. Самохвал [10], Н. Фоменко [12]. Гуманітарну підготовку фахівців економічних спеціальностей ретельно вивчали Н. Замкова [5], Г. Черній [14] та ін. Водночас, аналіз психологічної та педагогічної літератури з цієї проблематики свідчить про те, що, незважаючи на вагомі результати досліджень і пошуки в напрямі розвитку туристичної освіти, недостатньо уваги приділяється методиці формування ключових компетентностей фахівців туристичної та управлінської сфери в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Мета статті полягає в описанні дослідно-експериментальної перевірки методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей фахівців туристичної та управлінської сфери в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Виклад основного матеріалу

Основними ознаками майбутнього менеджера сфери туризму є потреба в суспільно-політичній діяльності; прагнення до збагачення свого світогляду; захопленість своєю професією; підготовленість до творчої професійної діяльності; професійна спрямованість; розвинена потреба в самовихованні і самоосвіті.

Вимоги працевластців до якісних характеристик фахівця туристичної та управлінської сфери свідчать про необхідність удосконалення професійного навчання студентів у закладах вищої освіти; формування у студентів ключових компетентностей, що забезпечують високий рівень професіоналізму на будь-якому етапі соціально-економічного розвитку [3].

Ключові компетентності майбутнього менеджера сфери туризму є визначальними у плануванні (визначення мети, конкретизація завдань, планування дій і попередній облік ресурсів); управлінні підлеглими (формування організаційної структури, визначення функцій кожного, організація системи самоконтролю); здійсненні контролю (моніторинг діяльності, виявлення проблем та їх розв'язання); розвитку компетентностей персоналу та його мотивації до успіху [2], [4], [5], [11], [13].

На основі аналізу наукової літератури (М. Галицька, Н. Замкова, Н. Хмілярчук та ін.) і власних досліджень автори дійшли висновку, що формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін буде ефективним у разі дотримання таких педагогічних умов:

- 1) формування позитивної мотивації студентів до вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їх змісту;
- 2) ефективного використання засобів дистанційного навчання для організації самостійної роботи студентів;

3) забезпечення проблемного і творчого характеру навчальних завдань шляхом використання веб-квестів;

4) розвиток професійно-особистісних якостей студентів засобами ділових ігор.

Обґрунтування ефективності розроблених авторами педагогічних умов з метою впровадження їх у практику професійної підготовки майбутніх менеджерів сфери туризму потребує проведення дослідно-експериментальної роботи.

Метою дослідно-експериментальної роботи є перевірка ефективності методики реалізації педагогічних умов формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Завдання дослідно-експериментальної роботи:

1. Довести майбутнім фахівцям необхідність оволодіння ключовими компетентностями для успішної професійної діяльності.

2. Сформувати у майбутніх менеджерів сфери туризму ключові компетентності (навчально-пізнавальну, загальнокультурну, інформаційну, комунікативну, соціальну, підприємницьку) в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

3. Сформувати позитивну мотивацію до вивчення гуманітарних дисциплін.

Експериментальна робота здійснювалася в два етапи, кожний з яких мав своє спрямування. На першому етапі необхідно було розв'язати такі завдання:

– визначити зацікавлення у вивченні гуманітарних дисциплін та їх ролі у становленні ключових компетентностей;

– з'ясувати можливості навчального-виховного процесу ЗВО щодо формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму;

– встановити методи діагностики, що уможливають об'єктивно визначити рівень сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму;

– визначити рівні сформованості ключових компетентностей студентів — майбутніх менеджерів сфери туризму.

На другому етапі авторами проводилося педагогічне спостереження за діяльністю та відповідною реакцією студентів під час проведення практичних занять, з'ясувалося їх ставлення до гуманітарних дисциплін, визначався рівень сформованості ключових компетентностей.

На підставі аналізу навчальних планів, за якими здійснюється підготовка студентів ступеня бакалавр спеціальностей «Туризм», «Туристичний менеджмент», визначено обсяг, зміст та етапи здійснення гуманітарної освіти у торговельно-економічному ЗВО. З'ясовано, що протягом останніх шести років кількість годин на вивчення дисциплін гуманітарного циклу зростає. Про таку динаміку свідчать відповідні кількісні показники навчальних курсів: «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» (756 год.), «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (108 год.), «Ділова іноземна мова» (810 год.). Збільшення питомої ваги цих та інших дисциплін циклу в програмі підготовки майбутніх фахівців створює додаткові потенційні можливості для виявлення педагогічного впливу на студентську аудиторію засобами їхнього навчання.

Кількісний аналіз (в термінах навчальних годин та кредитів ЄКТС згідно з діючими навчальними планами) представленості дисциплін гуманітарного циклу у загальній структурі навчальних дисциплін доводить потенційну можливість і доцільність розробки єдиної стратегії педагогічного впливу на формування ключових компетентностей майбутніх фахівців засобами навчання дисциплін «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова».

В процесі дослідно-експериментальної роботи проведено анкетування студентів Вінницького торгово-економічного інституту КНТЕУ та вінницького національного технічного університету, у якому брало участь 145 осіб. Метою анкетування було визначення рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх фахівців туристичної та управлінської сфери в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Формуванню анкети передувала запропонована авторами методика «Визначення запитів студентів у вивченні гуманітарних дисциплін», метою якої було визначити вимоги студентів у вивченні дисциплін гуманітарного циклу у ЗВО. Респондентам необхідно було внести зміни за допомогою збільшення або зменшення занять у тиждень з кожного предмету гуманітарного циклу. В таблицю внесено гуманітарні дисципліни, які вивчають майбутні фахівці туристичної та управлінської сфери

відповідно до навчальних планів, а саме: «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Друга іноземна мова», «Ділова іноземна мова», «Філософія», «Історія України», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Історія української культури», «Психологія», «Політологія».

Аналіз результатів відповідей показав, що 78 % студентів вказали на збільшення кількості занять з іноземних мов (2—3 заняття на тиждень); 8 % — з іноземних та української мов; 10 % студентів вважають, що потрібно збільшити кількість занять не тільки з іноземних та української мов, але й з психології та тільки 4 % студентів залишили існуючий розклад.

Для визначення дисциплін, що більшою мірою сприяють формуванню ключових компетентностей майбутніх фахівців туристичної та управлінської сфери, студентам та викладачам запропонували анкету з переліком дисциплін гуманітарної підготовки та ключовими компетентностями, що формуються в процесі їх вивчення.

Результати анкетування студентів розподілились таким чином: 58 % вважають, що більшою мірою формуванню ключових компетентностей сприяють українська та іноземні мови, 60 % додають до цього переліку Історію України, 15 % респондентів визначають значущість всіх дисциплін у формування ключових компетентностей.

Отже, проаналізувавши зміст і структуру діючих навчальних планів підготовки майбутніх фахівців туристичної та економічної сфери та відповіді студентів та викладачів, маємо підстави вважати, що особливий потенціал щодо організації комплексного скоординованого послідовного педагогічного впливу на формування у студентів ключових компетентностей мають курси «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова» та «Історія України».

Саме з позицій викладання зазначених дисципліни видається найзручніше реалізовувати міжпредметні зв'язки не лише на рівні відбору змісту дидактичного матеріалу, а й застосування відповідних технологій навчання.

Авторами розроблено педагогічні умови та моделі формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін з подальшою реалізацією розробленої моделі в навчально-виховному процесі. Водночас, проводилося вивчення впливу вищезгаданих педагогічних умов на ефективність застосування моделі формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Роль експертів виконували студенти — майбутні менеджери сфери туризму та викладачі гуманітарних дисциплін згаданих вище університетів.

Сьогодні більшість предметів дисциплін циклу гуманітарної підготовки здійснюється за вільним вибором студента. Обов'язковими для включення у навчальний план бакалаврів спеціальності 242 «Туризм» та 073 «Туристичний менеджмент» є такі дисципліни: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова», «Історія України», «Історія української культури», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія», «Філософія», «Політологія» [9, с. 5].

Серед предметів гуманітарного циклу найбільший інтерес у студентів викликає вивчення таких дисциплін як: «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова» (35,8 %), «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (19,4 %), «Історія України» (16,5 %) та «Психологія» (15,2 %). Набагато менше опитуваних цікавить вивчення «Другої іноземної мови» (6,2 %), «Філософії» (2,8 %), «Історії української культури» (2,4 %), «Політології» (1,7 %).

На думку викладачів, уподобання студентів мають виглядати таким чином: «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Ділова іноземна мова» (30,6 %), «Українська мова (за професійним спрямуванням)» (21,4 %), «Історія України» (16,9 %), «Психологія» (10,2 %), «Друга іноземна мова» (7,6 %), «Філософія» (6,2 %), «Історія української культури» (3,7 %), «Політологія» (3,4 %).

Однією з визначених нами педагогічних умов є формування позитивної мотивації студентів до вивчення гуманітарних дисциплін шляхом професійного спрямування їхнього змісту. За допомогою анкети автори намагались встановити рівень зацікавленості студентів у вивченні вищезгаданих гуманітарних дисциплін.

На початку експерименту відсоток студентів, які вивчають їх з інтересом, був (45,5 %). У той самий час 34,3 % зазначили, що вивчають їх лише тому, що гуманітарні дисципліни входять до навчального плану, 19,3 % взагалі вважають їх непотрібними та 0,9 % вказали інші причини. Ви-

кладачі, які навчають майбутніх менеджерів та фахівців сфери туризму, одноставно (100 %) погодилися з думкою про обов'язковість та значущість вивчення гуманітарних дисциплін у ЗВО.

Цінність гуманітарної освіти, та, відповідно, необхідність у вивченні гуманітарних дисциплін підтвердили 68 % опитуваних.

Результати опитування свідчать про те, що майбутні менеджери сфери туризму позитивно оцінюють вивчення гуманітарних дисциплін. Однак, не всі усвідомлюють, що формування ключових компетентностей відбувається саме процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Водночас, опитувані відзначали індикатори визначених нами ключових компетентностей. Так, розширення соціальних зв'язків, в тому числі міжнародних, спілкування за пізнавальними, діловими, особистісними мотивами, розуміння цінності співробітницьких взаємовідношень тощо є критеріями комунікативної компетентності. Наявність певної життєвої позиції й внутрішньої готовності до її реалізації, формування світогляду та громадянської думки є критеріями соціальної компетентності. Актуалізація різних джерел знань в певних життєвих та виробничих ситуаціях є критерієм інформаційної компетентності. Прийняття правильних соціально-економічних рішень, вміння побачити й сформулювати проблему, запропонувати (знайти або сконструювати) способи її вирішення та обрати найефективніший є критеріями підприємницької компетентності. Це свідчить про потенціал гуманітарних дисциплін для розвитку ключових компетентностей майбутніх менеджерів та фахівців сфери туризму.

В процесі дослідження також зосередили увагу на формах та методах проведення занять з гуманітарних дисциплін, що якнайкраще сприяють формуванню ключових компетентностей майбутніх менеджерів та фахівців сфери туризму.

Відповіді респондентів, майбутніх менеджерів сфери туризму засвідчили, що вони надають перевагу таким формам, як практичні заняття, екскурсії та самостійна робота. Експерти частково погоджуються з думкою студентів, додаючи до цього списку також проблемні лекції.

Щодо методів проведення занять з гуманітарних дисциплін, які сприяють формуванню ключових компетентностей, то більшість студентів і експертів обрали ділові/рольові ігри, метод проектів та веб-квести. Але під час бесіди зі студентами з'ясовано, що вони мають досить поверхневе уявлення про організацію та проведення ділових/рольових ігор, методу проектів та веб-квестів, що в свою чергу свідчить про їх недостатнє використання під час вивчення не тільки гуманітарних, а взагалі всіх дисциплін.

Однак, на думку авторів, розвиток ключових компетентностей в процесі вивчення гуманітарних дисциплін вимагає не стільки перегляду тематичного змісту, скільки змін форм та методів навчання.

З метою урізноманітнення видів спільної діяльності студентів та викладачів під час вивчення гуманітарних дисциплін в експериментальних групах впроваджено метод проектів та веб-квести, в процесі яких студенти активно занурюються в діяльність і фактично демонструють набуті ключові компетентності. Результатами методу проектів стали проекти екскурсій, підготовлені студентами українською та англійською мовами, в процесі підготовки яких формуються ключові компетентності майбутніх менеджерів та фахівців сфери туризму, а саме:

- навчально-пізнавальна, що виражається у здатності здобувати знання з різних джерел інформації;
- загальнокультурна — здатність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення світової науки та культури, орієнтуватися в сучасному культурному просторі; уміння користуватись рідною та іноземними мовами;
- інформаційна — прагнення до пошуку інформації та спроможність оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного суспільства;
- комунікативна — уміння будувати контакт з людьми та уміння впливати на одногрупників, володіння сукупністю вербальних та невербальних засобів комунікації;
- соціальна — здатність продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді, спроможність проявляти ініціативу;
- підприємницька — здатність до творчого мислення та креативності, наполегливість під час виконання різних видів діяльності.

Одним з ефективних методів, що сприяє формуванню ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму, визначили ділові/рольові ігри. Вони дозволили врахувати професійно-

особистісні якості студентів, їхні інтереси й нахили, активність, креативність та сферу їхньої майбутньої діяльності.

Як форма відтворення предметного і соціально-психологічного змісту професійної діяльності менеджера сфери туризму рольова гра стала засобом формування у студентів адекватнішого уявлення про специфіку вибраної спеціальності, сприяла збагаченню їхнього предметно-професійного досвіду, розвитку професійного, теоретичного та практичного мислення. При цьому створювались умови для засвоєння та використання навчальної інформації як засобу регулювання професійно подібної поведінки учасників експерименту.

Завдяки створенню в рольових іграх предметного та соціально-психологічного професійного контексту, активізувалась комунікативна діяльність студентів. В ситуаціях, які характеризувалися предметною і соціальною невизначеністю та суперечливістю, виникали діалогічні відносини учасників гри. Саме в діалозі формувалася здатність майбутніх фахівців розв'язувати професійні проблеми та удосконалювати їхні комунікативні вміння, тобто формувались ключові компетентності.

У рольових іграх, що моделювали соціально-психологічний контекст професійної діяльності менеджера сфери туризму, одиницею активності студентів ставали вчинки, в яких виявлялись соціальні цінності юнаків і дівчат, їхнє ставлення до інших, до праці, до самих себе. Рольова гра не тільки забезпечує простий, безпосередній і швидкий зворотний зв'язок відносно наслідків дій, але й позитивно впливає на формування у студентів ключових компетентностей. Ігровий характер навчання сприяв поступовому зниженню напруженості, тривожності, нерішучості менеджерів сфери туризму та одночасному підвищенню їхньої активності за рахунок процесуального інтересу.

Варто зазначити, що рольовій грі притаманна стійка дидактична структура, під якою розуміють сукупність компонентів (цілей, змісту, ролей, соціально-психологічних і дидактичних умов, реквізиту) та ланок (етапів), що забезпечують її цілісність. З урахуванням вищевикладеного, автори намагалися дотримуватися поступового ускладнення дидактичної структури ігор.

Рольові ігри зі складною дидактичною структурою можуть бути віднесені до ділових ігор, які трактуються як форма відтворення предметного й соціального змісту майбутньої професійної діяльності фахівця, моделювання відносин, характерних для цієї діяльності. Отже, використання у дослідженні ділових ігор стало засобом опосередкованої випереджальної професійної підготовки студентів через комплексний розвиток їхніх мовленнєвих якостей, а також формування ключових компетентностей в контексті майбутньої професійної діяльності.

Основні вимоги до учасників ділових ігор такі: вміння ідентифікувати своє індивідуальне мовленнєве завдання; розуміння логіки й процедури комунікативної взаємодії з іншими учасниками гри; усвідомлення значення індивідуального внеску в успіх гри та знання критеріїв оцінки рольової поведінки її учасників; сприйняття викладача не як організатора і керівника ігрових процедур, а як консультанта, до якого можна і слід звернутися по допомогу в разі виникнення труднощів.

За наявності у гравців зазначених якостей складалися найсприятливіші умови для виявлення ініціативи, креативності, реалізації творчого потенціалу, активності у виконанні майбутньої професійної діяльності.

Розглядаючи мотиваційну сферу (мотиваційно-ціннісний компонент) студентів, автори керувалися методикою, запропонованою Н. Бакшаєвою та О. Вербіцьким [1, с. 153]. Для цього студентам пропонувалося, відповідно до суб'єктивної значущості, визначити в балах за п'ятибальною шкалою цінність мотивів навчальної діяльності, підготовки до професійної діяльності та удосконалення пізнавальної діяльності. Кожному студенту пропонувалося в графічній формі оцінити суб'єктивну значимість і міру прийняття ним цінностей-цілей. Для цього потрібно проставити на перетині променів і кіл крапки, а потім з'єднати їх замкнутою лінією. Одержана форма наочно відображає сформованість у них мотивації до певного виду діяльності.

Зіставлення мотивів навчальної, пізнавальної та професійної діяльності показало, що пізнавальні мотиви представлені як у навчальній, так і у професійній діяльності, є мотиваційною основою переходу від навчальної до професійної діяльності в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, але в студентів 2-го курсу вони є недостатньо сформованими (середнє значення — 3,65). Пізнавальні мотиви: готовність до засвоєння нових знань в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, співпраця, дослідження, відповідальність за результати наукової творчості є нижчими за відповідні мотиви готовності до навчальної діяльності. Що свідчить про недостатній рівень розвитку та готовності до трансформації з навчальної діяльності в професійну.

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що мотивація до формування ключових компетентностей в процесі вивчення гуманітарних дисциплін, в основному, стимулюється причинами внутрішнього порядку і визначається, насамперед, усвідомленням можливості успішної майбутньої діяльності та її високої результативності.

Мотивація навчальної діяльності в процесі вивчення іноземних мов значно посилюється в середині та наприкінці курсу, оскільки саме наприкінці майбутні фахівці складають некваліфікаційний державний екзамен з дисциплін «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та «Ділова іноземна мова», де перевіряються їхні знання, уміння та навички з вищевказаних дисциплін. Підготовка до екзамену набуває особистої значущості для студентів, оскільки безпосередньо впливає на формування мотивів навчальної, пізнавальної та професійної діяльності.

Тестування з метою з'ясування рівня сформованості ключових компетентностей майбутніх фахівців включало альтернативні тести, тести множинного вибору, тести з відповіддю, що вільно задається, тести на складність (складаються із завдань, які щоразу ускладнюються) та ін. Контроль проводився на початку навчального року на I курсі для визначення вхідного рівня знань та під час складання заліково-екзаменаційної сесії з метою виявлення рівня знань з гуманітарних дисциплін після завершення навчання. Це допомагало встановити роль традиційних методів навчання у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму.

Специфіка використання цієї методики організації та проведення контролю полягає в такому:

1. Тест проводиться у рівних для всіх випробовуваних умовах: студенти працюють з однаковим за обсягом і складністю матеріалом в той самий час.

2. Тест характеризується кваліметричними якість, тобто кількісним вираженням якості виконання завдання. Результати виконання завдань тесту порівнюються із заздалегідь підготовленими еталонами (ключами), що дозволяє легко і точно встановити правильність або помилковість дій. Ці результати піддаються кількісній оцінці в балах у відповідності з певною шкалою. Наприклад, 100 правильних відповідей на запитання тесту це 100 балів. Студенти, які набрали 90–100 балів, отримують оцінку А (відмінно). Таким чином, кваліметричні якості тестів дозволяють забезпечити об'єктивність і уніфікованість перевірки, незалежність оцінки результатів від особистих суджень екзаменатора.

3. Чітка визначеність форм і змісту завдання і всієї структури тесту робить такий вид контролю економічним, тобто дозволяє перевірити знання одночасно у великій групі студентів і значний обсяг матеріалу у кожного випробуваного.

4. Ретельність підготовки тесту відповідно до правил та попередньої експериментальної перевірки, для вдосконалення редакції тесту.

5. Суворе регламентація процедури тестування. Підводячи підсумки, важливо відмітити ефективність використання системи тестування для організації та проведення контролю сформованості граматичних навичок, оскільки така організація процесу контролю робить його об'єктивнішим, результативнішим і має низку переваг перед традиційними способами контролю.

З метою підвищення точності й гнучкості визначення рівнів сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму відповідно до національної шкали та шкали ESTS розроблено шкалу оцінювання рівня знань, яку наведено в таблиці

Шкала оцінювання рівня знань

Рівні	Бали за системами оцінювання		
	ECTS	Рейтинг	Національна система оцінювання
Високий	A	90-100	5 (відмінно)
Достатній	B	80-89	4 (дуже добре)
	C	75-79	4 (добре)
Середній	D	60-74	3 (задовільно)
	E	50-59	3 (достатньо)
Початковий	FX	35-49	2 (незадовільно з можливістю повторного складання)
	F	1-34	2 (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

Для виявлення сформованості умінь застосовувати отриманні знання й навички та особистісних якостей, необхідних для виконання ефективної майбутньої професійної діяльності, автори запропонували студентам анкету, яка включала критерії, що визначали діяльнісний та особистісний компоненти ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму. В анкетуванні взяло участь 90 студентів Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ та 55 студентів Вінницького національного технічного університету. Частина респондентів зазначила, що прагнуть самовдосконалення та саморозвитку (46,6 %). Здатність до лідерства виявили 39,8 % опитуваних. Спроможність проявляти ініціативу в процесі навчання та в майбутній професійній діяльності виявили 39,2 % майбутніх фахівців [2, с. 152].

Аналіз результатів анкетування показав, що тільки 52,8 % від опитуваних здатні самостійно ставити освітні цілі та проектувати шляхи їхньої реалізації, 46,6 % виявили уміння застосовувати мовленнєві навички відповідної мовної культури в процесі комунікації, уміння будувати контакт з людьми та впливати на одногрупників показали тільки 55,6 % студентів.

Діагностичний зріз дозволив встановити вхідний рівень сформованості ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ а також студентів економічних спеціальностей Вінницького національного технічного університету, унаслідок чого сформовані рівноцінні експериментальні й контрольні групи.

Отже, в ході дослідно-експериментальної роботи встановлено, що за загального позитивного відношення до вивчення гуманітарних дисциплін та розуміння їхньої цінності, майбутні фахівці недостатньо усвідомлюють їхні можливості у формуванні ключових компетентностей, і, відповідно, особливості їхнього застосування у подальшій професійній діяльності.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Вищевикладене дозволяє стверджувати, що формування ключових компетентностей фахівців туристичної галузі та менеджменту в процесі вивчення гуманітарних дисциплін є однією з актуальних проблем вищої професійної освіти. Забезпечення відповідних педагогічних умов під час підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі та менеджменту дозволить створити умови для набуття високого рівня фахової компетентності. Встановлено, що формування ключових компетентностей фахівців в процесі вивчення гуманітарних дисциплін є одним з важливих завдань сфери туризму, оскільки компетентний фахівець має бути всебічного розвинутою особистістю і вміти здійснювати міжкультурну комунікацію з представниками інших народів і націй.

В процесі дослідження доведено, що проведення занять з гуманітарних дисциплін мають відбуватися засобами ділових ігор, екскурсіями, методом проектів та веб-квестами, що сприяють підвищенню мотивації до навчання.

Отже, проведена дослідно-експериментальна робота підтвердила, що вивчення гуманітарних дисциплін формує відповідні ключові компетентності фахівців сфери туризму: навчально-пізнавальну, загальнокультурну, інформаційну, комунікативну, соціальну та підприємницьку; розвиває творче мислення, допомагає формувати на цій основі мотивацію до навчальної, пізнавальної та професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Н. А. Бакшаева, *Психологія мотивації студентів*, учеб. пос. Москва, РФ, 2006, 184 с.
- [2] Н. Д. Бондар, «Формування ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму в процесі вивчення гуманітарних дисциплін.» дис. канд. пед. наук : 13.00.04, Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2016, 262 с.
- [3] А. П. Бойчук, «Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.» дис. канд. пед. наук : 13.00.04, Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2018, 356 с.
- [4] М. М. Галицька, «Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування.» дис. канд. пед. наук, 13.00.04, Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ, 2006, 286 с.
- [5] Н. Л. Замкова, «Формування професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення іноземних мов.» автореф. дис. канд. пед. наук, 13.00. 04. Київ, 2005, 20 с.
- [6] Ю. В. Земліна, «Організація експериментальної роботи з формування професійної готовності майбутніх фахівців з туризму,» *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*, вип. 35, с. 247-252, 2013.
- [7] В. А. Квартальнов, *Теорія и практика туризма*, учебник. Москва, РФ, 2003, 672 с.

- [8]. В. Т. Лозовецька, «Теоретичні і практичні засади застосування компетентісно-діяльнісного підходу у підготовці фахівця туризму,» *Туристична освіта в Україні: проблеми і перспективи*, зб. наук. пр. К.-Тонар, вип. 1, с. 28-35, 2007.
- [9] *Освітньо-професійна програма підготовки «Бакалавра» напрямку підготовки 6.140103 «Туризм», ГСВОУ 6.140103-2011.* [Чинний від 2010-08-11]. Київ : Галузевий стандарт вищої освіти України. 2011. 20 с.
- [10] О. О. Самохвал, «Українські реалії в умовах глобалізації міжнародного ринку туристичних послуг,» *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*, зб. наук. ст. [редкол. : І. О. Бочан та ін.]. Львів : ЛІЕТ, № 12, с. 19-27, 2017.
- [11] В. К. Федорченко *Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму*, моногр. Київ, Україна, 2004, 471 с.
- [12] Н. А. Фоменко, *Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація, туристська освіта*. Київ, Україна, 2005, 215 с.
- [13] Н. С. Хмілярчук, «Педагогічні умови організації навчальної практики майбутніх менеджерів туристичної сфери.» дис. канд. пед. наук, 13.00.04, Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2008, 266 с.
- [14] G. Cherniy, "Language learning internet technologies for future specialist of tourism," *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Kosice, vol. 1, no. 2, pp. 173-174, 2013.

Рекомендована кафедрою економіки підприємства і виробничого менеджменту ВНТУ

Стаття надійшла до редакції 16.03.2020

Прадівлянний Микола Григорович — канд. пед. наук, доцент, директор Центру міжнародних зв'язків, e-mail: nickddfs@yahoo.com .

Вінницький національний технічний університет, Вінниця;

Бондар Наталія Дмитрівна — канд. пед. наук, старший викладач кафедри іноземної філології та перекладу.

Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, Вінниця

M. G. Pradivliannyi¹
N. D. Bondar²

Implementation of Pedagogical Conditions of Tourist and Economic Experts' Key Competences Formation in the Process of Studying Humanities

¹Vinnitsia National Technical University;

²Vinnitsia Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics

On the base of practical experience of training experts in tourism and economy, as well as analysis of pedagogical and psychological literature, the paper concludes that the key competences' formation of specialists at a high level becomes an indicator of life activity development.

The key competencies of the tourism and economic industry specialist are decisive in such areas as: planning (goal setting, task specification, action planning and resource pre-accounting); management of subordinates (formation of organizational structure, definition of functions of each employee, organization of self-control system); control (activity monitoring, problem identification and resolution); developing staff competencies and motivating them to succeed.

On the base of our own research, pedagogical conditions for the formation of key competencies of experts in tourism and economy had been determined (the process of formation of positive motivation to studying the humanities due to professional direction of their content; the usage of distance education means for students' individual work; the fulfillment of classroom activities with problematic and creative educational tasks by using web-quests; the development of students' professional and personal traits in the process of business games). The effectiveness of pedagogical conditions' application in the educational process is proved.

The paper also analyzes the importance of the humanities for professionals in tourist and economic industry. The experimental testing of the method of pedagogical conditions' implementation of key competences formation is described.

Keywords: key competences, pedagogical conditions, professional training, the humanities, experts, experimental testing, positive motivation, foreign languages.

Pradivliannyi Mykola G. — Cand. Sc. (Pedagogics), Associate Professor, Director of Centre for International Relations, e-mail: nickddfs@yahoo.com ;

Bondar Nataliia D. — Cand. Sc. (Pedagogics), Senior Lecturer of the Chair for Foreign Philology and Interpretation

Н. Г. Прадивлянный¹
Н. Д. Бондарь²

Реализация педагогических условий формирования ключевых компетентностей специалистов туристических и экономических специальностей в процессе изучения гуманитарных дисциплин

¹Винницкий национальный технический университет;

²Винницкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

На основе практического опыта подготовки специалистов туристической и экономической сферы и анализа литературы по педагогике и психологии сделан вывод, что сформированность ключевых компетентностей специалистов туристической и экономической сферы на высоком уровне становится показателем современного уровня развития каждой сферы жизнедеятельности.

Ключевые компетентности специалиста являются определяющими в таких сферах, как: планирование (определение цели, конкретизация задач, планирование действий и предварительный учет ресурсов); управление подчиненными (формирование организационной структуры, определение функций каждого, организация системы самоконтроля), осуществление контроля (мониторинг деятельности, выявление проблем и их решения); развитие компетенций персонала и его мотивация к успеху.

На основе собственных исследований определены педагогические условия формирования ключевых компетентностей специалистов туристической и экономической сферы (формирование положительной мотивации студентов к изучению гуманитарных дисциплин путем профессионального направления их содержания, использование средств дистанционного обучения для организации самостоятельной работы студентов, обеспечение проблемного и творческого характера учебных задач путем использования веб-квестов, развитие профессионально-личностных качеств студентов средствами деловых игр) и обоснована эффективность их применения в учебном процессе.

Также в статье проводится анализ значения гуманитарных дисциплин для специалистов туристической и экономической отрасли. Описывается опытно-экспериментальная проверка методики реализации педагогических условий формирования ключевых компетентностей.

Ключевые слова: ключевые компетентности, педагогические условия, профессиональная подготовка, гуманитарные дисциплины, специалисты туристической и экономической отрасли, опытно-экспериментальная проверка, позитивная мотивация, иностранные языки.

Прадивлянный Николай Григорьевич — канд. пед. наук, доцент, директор Центра международных связей, e-mail: nickddfs@yahoo.com ;

Бондар Наталья Дмитриевна — канд. пед. наук, старший преподаватель кафедры иностранной филологии и перевода